

*Ingrid Markussen, 'Sagens sande Beskaffenhed'.
Ludvig Reventlows skolereform på Brathetrolleberg
1783–1801, set i lyset af en forældreklage (Odense:
Syddansk Universitetsforlag, 2019). 447 pp.*

Mette Vårdal

Godseier Johan Ludvig Reventlow (1751–1801) var en foregangsmann i innføringen av reformer basert på opplysningstidens tankegods i Danmark. Ved godset Brahetrolleborg gjennomførte han de to siste tiårene av 1700-tallets reformer tilknyttet både fattigvesen, skole og landbruk. Disse reformene var tett knyttet sammen, og hadde et felles mål om å gjøre bonden fri og selvstendig, samt til en nyttig borger.

I «*Sagens sande Beskaffenhed*» belyser skolehistoriker Ingrid Markussen Reventlows skolereform. Bokens omdreiningspunkt er en klagesak sytten bønder framsette mot skolelærer Johannes Pade i 1795. Bøndene uttrykte først og fremst misnøye med den omfattende skoleplikten og at barna ikke fikk det de opplevde som «den richtige Evangelische lehre og undervisning». Saken ble etterfulgt av en uvanlig godt dokumentert rettsprosess som strakk seg over ett år og synliggjør et komplekst og konfliktfylt forhold mellom foreldrene, lærere og godsherre. Rettsdokumentene er Markussens viktigste kilde, og presenteres i en overordnet kontekst av ideologisk og politisk karakter, samtidig som opplysninger om personer og relasjoner mellom de ulike partene i konflikten fortløpende belyses. Slik gjengir Markussen historien på det hun selv beskriver som en kombinasjon av et makro- og mikronivå. Makronivået omhandler Reventlows store reformplaner,

Recommended citation: Vårdal, Mette, review of Ingrid Markussen, "Sagens sande Beskaffenhed". Ludvig Reventlows skolereform på Brathetrolleberg 1783–1801, set i lyset af en forældreklage' (Odense 2019), *1700-tal: Nordic Journal for Eighteenth-Century Studies*, 17 (2020), 212–214. <https://doi.org/10.7557/4.5567>

Copyright: © 2020 The Author(s). This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License ([CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

mens mikronivået vies utslagene disse fikk lokalt – og ikke minst reaksjonene de møtte hos øvrighet, lærere, foreldre og barn.

Makronivået fungerer som en rammefortelling for det mikrohistoriske dramaet som utspiller seg rundt klagesaken, og fungerer slik som et effektivt fortellergrep. Bokens mange detaljer og lange sitat fra sakens ulike dokumenter er lette å følge når de bindes sammen av den overordnede fortellingen om klage og påfølgende rettssak. Når det er sagt, lar Markussen raust aktørene komme til orde i historien. Etter bokens innledende kapittel om bakgrunnen for Reventlows ideer og reformer, presenteres to av hovedpersonene: sogneprest Birch, som var Reventlows nærmeste medarbeider, og Pade, som var en av lærerne godsherren hadde ansatt. Markussen gir derfra en innføring i samtidens undervisningsmetoder og lærebøker, før vi blir kjent med foreldre, barn og selve klagen.

Selv om klagen først og fremst var rettet mot Pade og hans undervisning, har saken mange fasetter. En direkte foranledning var for eksempel at læreren, etter å ha blitt slått av sin kone, hadde blitt innvilget skilsmisse. Klagen åpnet også en konflikt mellom greven og de geistlige myndighetene, som hadde uttrykt et negativt syn på skolereformen på Brahetrolleborg. Gjennom de ulike aktørens små seire og tap, gir Markussen en tett og nyansert fortelling om nytenking, motstand, reformer og reaksjoner, snarere enn en tradisjonell lineær framstilling av det danske skolevesenets modernisering.

Klagen førte som nevnt til et helt år med rettsforhandlinger. Ifølge Markussen var grevens reaksjon overilt – uten at hun dermed sagt beklager dette: I og med den uforklarlige reaksjonen oppstod nemlig kildematerialet som i ettertid har gjort det mulig å tegne et så sammensatt bilde av en tidlig-moderne dansk pedagogikk. «Tættere på en svunden tids undervisning kommer vi næppe», skriver Markussen. Den etablerte skolehistorikeren legger heller ikke skjul på det unike i materialets detaljnivå. Og det er nettopp i detaljene og den brede utleggingen av disse vi som lesere kommer tett på både undervisning og personer.

I Markussens framstilling er øvrighetens perspektiv rådende, men fordi det også her er uenigheter og varierende lojalitet, fremstår ikke framstillingen som ensidig. Reventlows ønske om reformer, lærernes moderne metoder og geistlighetens konservatisme brytes i like stor grad som forholdet mellom godsherre og bønder. Ikke desto mindre ville nok mer kjennskap til bøndene og elevene beriket framstillingen. Når disse ikke kommer like tydelig fram, skyldes det flere forhold. Dels handler det om manglende skriveferdigheter og dermed mangel på kildemateriale, men også det faktum at de hadde et ønske om å framstå samlet. Godseieren var en maktperson, og ved å stå samlet var det lettere for bøndene å fremme sin klage – både fordi det ga klagen tyngde, og ikke minst fordi det på denne måten var vanskeligere for Reventlow å gå i rette med den enkelte.

Spørsmålet om forholdet mellom godseier og bønder motiverer også bokens tittel. «Sagens sande Beskaffenhad» er et sitat fra Reventlow som går igjen flere steder i hans papirer. Første gang vi blir kjent med det, er når han vil undersøke hvem de klagende bøndene var. Det var en dualisme i forholdet mellom greven og bøndene. På den ene siden fremstod greven som far, formynder og maktperson overfor bøndene som en ensartet gruppe. På den annen side forfektet han en pedagogikk som vektla å se det enkelte barn og dets evner. Det var også et taktisk mål for greven å imøtekomme de klagende bønder individuelt og splitte den tilsynelatende enigheten.

Som forfatter gjør Markussen bruk av en relativt diskret fortellerstemme. I lengre partier trekker hun seg tilbake og lar kildene stå for fortellingen, som bæres frem av en rekke direkte sitat. Dette gir oss som lesere rik tilgang på fortidens egne stemmer. Det er likevel ikke tvil om at Markussens solide kjennskap til dansk skolehistorie er avgjørende i etableringen av den vedvarende konteksten og det store bildet kildene stadig inngår i.

Det imponerende detaljnivået på mikronivå og den bredt anlagte fortellingen på makronivå inngår i et effektivt samspill i Markussens penn. Boken er dessuten rikt illustrert. Valget om å la fortellingen kretse om klagen er både et avgjørende utgangspunkt med hensyn til kildetilgang, men også et vellykket grep for å bygge opp en fortelling med framdrift og stor underholdningsverdi.